

Un nou model econòmic, sostenible, competitiu, cooperatiu i inclusiu

Cal passar de les paraules als fets. Ja hi ha massa indicis i les alarmes estan enceses. Partir de la inèrcia dels mercats, que suposadament s'auto-regulen, per a dissenyar projectes de futur és un error conceptual. Els mercats poden ésser favorables per acompanyar la ruta. No obstant, en cap cas determinen de manera neutral la destinació final dels trajectes on es vol arribar. Les posicions dels distints agents en els mercats són asimètriques i la seva dinàmica està condicionada per l'esmentada relació desigual, de manera que aquells que tenen més poder de mercat, dominen l'estructura de les relacions i el curs del camí.

Els nostres petits territoris insulars són el marc físic on s'ubiquen les nostres societats plurals i contradictòries. Unes societats cada vegada més desiguals, que es basen amb una economia cada cop més ineficient que provoca un exhauriment accelerat dels nostres recursos naturals. Societat i economia que fa moltes dècades s'han anat configurant tal qual són avui. Cal evitar seguir per aquest mateix camí cap a la potencial confluència, d'esgotament del model econòmic, precarització massiva del treball i col·lapse medi ambiental. És un deure cívic moral i polític que compartim la majoria dels ciutadans que volem viure i gaudir solidàriament i col·lectiva a les nostres Illes.

Si compartim el diagnòstic de la situació ja hem donat una primera passa prou important. Ara convé posar-se a treballar per a revertir entre tots aquesta perillosa dinàmica. És una situació nova i no tenim la solució escrita a cap manual. Cal arromangar-nos i posar el millor de tots nosaltres, per intentar fer les aportacions que ens ajudin a dissenyar i a construir, des d'ara mateix, les bases per a un nou model de relacions econòmiques que sia socialment més just, amb una capacitat real de disminuir els danys mediambientals globals i que propiciï un canvi de valors en els nostres actuals hàbits de consum i de producció.

Aquesta és la pretensió del treball que presentem les Fundacions Ateneu Pere Mascaró, Fundació Emili Darder i Fundació Gabriel Alomar i que resta obert a d'altres sensibilitats de l'esquerra.

En primer lloc mostrar que hi ha elaboracions teòriques i treballs prou rigorosos, efectuats per professionals de les Illes i des de les Illes, que poden contribuir a dissenyar unes vies prou avançades econòmicament i social cap a on ens convé anar com a societat.

En segon lloc senyalar la necessitat de treballar immediatament per construir els nous fonaments sobre els quals caldrà aixecar un model productiu i distributiu just i sostenible.

En tercer lloc, constatar que la magnitud de la tasca ens obliga a agrupar esforços, trobar sinergies i estimular el treball de col·laboració. Sols podrem contribuir a propiciar noves pràctiques i construir nous valors des de la coherència d'intentar treballar nosaltres mateixos amb aquests mateixos valors.

Creiem possible un treball estratègic de col·laboració des de l'esquerra, per a dissenyar i ajudar a construir un nou model econòmic, social i ecològic a les nostres Illes. El curt termini de les confrontacions electorals i la legítima disputa dels espais polítics no ens poden fer perdre la perspectiva del que és realment important: abordar les necessitats reals de la gent, aportar un horitzó que motivi la ciutadania per a l'esperança d'un futur més solidari, igualitari i sostenible i aconseguir la participació de la majoria de la població en aquest gran projecte de canvi.

Oferim aquest material d'estudi i d'elaboració, com una eina de treball perquè pugui ésser utilitzada per les Administracions públiques, els diversos col·lectius socials i econòmics i qualsevol entitat social. Una eina oberta a la seva millora i correcció en funció del debat obert i diàfan que creiem que sempre ha d'acompanyar la magnitud del projecte que cal

endegar. Un treball pensat des dels postulats de l'esquerra, però amb voluntat de servir als interessos majoritaris de la societat.

Un canvi profund del model econòmic, social i ecològic de les Illes, és un objectiu a mig i a llarg termini. Implica un ample consens social, respectant les diferències legítimes entre els distints partits d'esquerra. A més a més, veiem positiva i necessària la capacitat de confrontació dialèctica entre les diferents ideologies, en el sentit filosòfic del terme, perquè això pot facilitar en la pràctica, triar entre diversos arguments i possibilitar síntesis vigoroses. Aquestes serien les bases sòlides i compartides, per tal de promoure una nova hegemonia, sobre la qual caldria construir les polítiques comunes i estables per al mig i llarg termini.

Amb aquesta pretensió convidem a començar el debat sobre com iniciar la reflexió i la transició cap a un nou model productiu. Estam oberts a la col·laboració de tothom. No ens fan por les equivocacions que farem o podem cometre. Les correccions de rumb són inevitables a qualsevol travessia llarga.

La pràctica i el debat ciutadà han de nodrir les idees i ajudar a evidenciar les pròpies mancances. El que rebutja'm és l'immobilisme, l'aposta per l'atzar com estratègia de futur, la instal·lació en el pensament del «qui dia passa, any empeny», vendre el conformisme sobre el present com a una opció de suposada «seguretat» en el futur. Les societats que s'estanquen van cap a la seva perdició. De debò pensem que val la pena lluitar per evitar-ho.

1. L'actual model econòmic estava en crisi abans de la crisi global

És evident que la *Gran Recessió* iniciada el 2008 és una dada fonamental que una visió realista de la societat actual no pot obviar. Aquesta és una gran crisi del capitalisme i com a tal ha plantejat uns enormes costos econòmics en termes d'empreses que han tancat, augment de l'atur i retallada de les prestacions socials que han afeblit l'Estat de benestar, amb més precarietat laboral (el 73% de la creació d'ocupació neta entre 2011 i 2014 ho ha estat en ocupacions de menys de 20 hores), més desigualtat, més pobresa, més injustícia social i més vulnerabilitat social, ja que mentre s'han estat aplicant les polítiques de retallades socials hi havia més de 300.000 persones a les Illes Balears que estaven en risc d'exclusió social.

Tota gran crisi, i aquesta ho és, genera resistències i reaccions polítiques de les classes populars que són les que més pateixen les polítiques d'austeritat, així va passar amb els moviments dels indignats, les onades contra els diversos retalls, les lluites contra els desnonaments i d'altres moviments, com ara, la mobilització contra el TIL, i això s'ha projectat en el darrer cicle electoral (europees, locals, autonòmiques i estatals) on el bipartidisme, defensor i promotor de les polítiques neoliberalistes a l'Estat i a la UE, ha reculat vers l'ascens de les forces d'esquerra, que volen defensar per sobre de tot la dignitat, la justícia social, l'Estat de benestar i la sostenibilitat.

Però a les Illes Balears la crisi no ens ha de despistar d'un tema central: l'actual model de creixement basat en el turisme de masses, de "sol i platja", no és un model d'èxit per al futur, tal com ho demostra la caiguda persistent, des de l'any 1985, de la renda per *càpita* de les Illes Balears respecte a la d'Espanya, a més a més, les dades econòmiques fan palès que la nostra economia fa temps que, lentament, però constant, segueix una deriva vers els rendiments decreixents (vegeu nota 1a).

D'altra banda, aquest és un model que fins hores d'ara promovia la "cultura del *pelotazo*", la corrupció i la conxorxa de la banca regional amb el poder polític i l'empresariat i ho tornarà a fer si no el canviem. Tard o d'hora, amb o sense crisi econòmica internacional, l'actual model de creixement hagués fet aigües per tots els costats, perquè és un model insostenible econòmicament, laboral, social, mediambiental, al servei dels interessos econòmics d'uns pocs privilegiats.

2. La crisi com oportunitat per debatre cap a on volem anar.

En aquesta necessària reflexió estratègica hi ha una sèrie de qüestions cabdals que s'hauran de dilucidar:

- a) La relació indestriable que hi ha a les Illes Balears entre sostenibilitat, competitivitat i inclusió social, per ser un arxipèlag petit, amb una alta densitat de població resident, amb una mà d'obra força precaritzada, amb un ecosistema fràgil i molt especialitzat en el turisme de masses de "sol i platja" que genera fortes externalitats negatives, que saturen el seu territori i els seus recursos i degraden el medi natural de manera creixent, a més d'augmentar l'enorme petjada ecològica.

Així, no és possible parlar de competitivitat sense tenir present la sostenibilitat. Aquesta no és una qüestió baladí. De fet el Consell Econòmic i Social de les Illes Balears ja va tractar aquest tema i va establir en el seu Dictamen 5/2007 que el millor *monitorin* per a fer una gestió intel·ligent del territori a les Illes d'acord amb les pautes del desenvolupament sostenible des del punt de vista econòmic, laboral, social, mediambiental i de governança, era fer-ho d'acord amb el "Sistema d'Indicadors per a la Gestió Integrada de la Zona Costanera (GIZC) de les Illes Balears", que ha estat reconegut per a la UE com un model de "bones pràctiques" (vegeu nota 2na).

- b) És cert que sense creixement econòmic no es pot assegurar la inclusió social, la dignitat ciutadana i l'Estat de benestar, però, el creixement no basta per assolir les esmentades condicions, per la qual cosa cal, una economia més justa, sostenible i cooperativa. Com ja s'ha dit, a les Illes Balears no és pot garantir el creixement si abans no garantim la sostenibilitat, i això, ara i ací, vol dir que no podem créixer més a través de les puntes d'estiu, en les quals l'IPH (Índex de Pressió Humana a les Illes Balears) ja dobla la població resident, la qual cosa, més a la curta que a la llarga, i per culpa de la sensació de col·lapse que es produeix a l'estiu, generarà un rebuig per part de la població resident que serà cada cop més difícil de gestionar (vegeu nota 3a).

- c) Cal apostar per noves activitats que no siguin estacionals i que no siguin mediambientalment insostenibles. En aquest sentit no ens podem oblidar que estem immersos en la 5ena revolució tecnològica (Vegeu Carlota Pérez, 2003), la primera revolució tecnològica basada en els serveis derivats del coneixement i no en la indústria, que ens obligarà a fer un exercici de "descobriment emprenedor" de noves activitats emergents amb potencial de creixement d'ací a l'horitzó 2030. En aquest sentit el Govern ja l'ha iniciat amb la modificació de la RIS-3 de les Illes Balears per a l'horitzó 2020.

Tanmateix, no es tracta només de potenciar les TIC relacionades amb el turisme, i les TIC en general, sinó també de millorar la competitivitat dels sectors tradicionals millorant l'especialització, el disseny, la qualificació de la mà d'obra, la comercialització i la tecnologia, per la qual cosa, cal impulsar el Règim Especial de les Illes Balears -REB. Com també cal millorar i potenciar la construcció per a la rehabilitació de l'oferta hotelera i de l'habitatge residencial per a la població resident amb criteris d'eficiència i sostenibilitat.

- d) Però això no basta per assegurar la plena ocupació a les Illes Balears. Caldrà a més a més, i d'acord amb aquest nou model més inclusiu, apostar pel sector quinari, per l'economia social (cooperatives), per l'economia solidària i les activitat econòmiques relacionades amb la millora del medi ambient. No podem oblidar els nous jaciments d'ocupació que genera la cura i atenció a les persones. Així com desenvolupar força seriosament una millora i més diversificada formació professional que prestigii la

qualitat productiva del treball i obri el camí a noves activitats econòmiques per les i els joves de la nostra comunitat.

Hem de tenir present que aquests estan especialment castigats per la precarització del treball i per les activitats poc qualificades de la nostra estructura econòmica i els efectes de la crisi econòmica, per tant una millor qualificació obri noves fonts d'ocupació i pot cobrir amb mà d'obra autòctona activitats productives de més alt valor afegit que ara fan professionals que importen de l'Europa rica les empreses alemanyes i del Regne Unit.

- e) D'ací a l'horitzó 2020 tampoc podem oblidar que a la fase de la crisi global que travessem i a la posició feble de l'economia espanyola, en forts problemes econòmics no resolts, la paraula clau en aquests anys serà la incertesa creixent i aquesta no és bona per impulsar les inversions productives privades necessàries.

Aquestes inversions són les que determinen en una societat capitalista la força del creixement i que, a la nostra comunitat, per les circumstàncies esmentades a anteriors apartats han de ser des d'ara mateix de manera indefugible sostenibles ecològicament i social. Per això, no podem oblidar els punts de reflexió que ha fet la Declaració de Pavia, apostant per un pla de xoc regional d'inversions públiques finançades pel BIE que cobreixin les mancances de la inversió productiva privades, generin un efecte multiplicador i que no computen com a deute públic de l'Estat (vegeu nota 4a).

De fet aquesta és una de les propostes que ja està estudiant el Banc Central Europeu, com una de les possibles mesures per no recaure de nou en la crisi, consistent en la creació d'un fons per a poder finançar directament per part del BCE les inversions en infraestructures d'interès europeu. Res a veure amb el fallit Pla Juncker que ho deixa tot supeditat a l'espera de la participació del capital privat i a mecanismes d'apuntalament financer privat (vegeu nota 5a).

Altrament, el tema del finançament regional privat, en un context de creixent incertesa i de pèrdua d'autonomia financera regional, no deixa de ser un tema preocupant. Després de la crisi financera i de la incapacitat que mostra el sistema financer privat per traslladar l'allau de liquiditat que el BCE dona per tal de reactivar el crèdit privat, no podem deixar de reivindicar la necessitat de recuperar una banca regional pública que faciliti el finançament de l'activitat productiva i el consum regional, com tenen els principals països europeus Alemanya, França, Itàlia.

Enlloc està demostrat que la gestió financera privada sigui més eficient que la pública o que la gestió privada no generi més inestabilitat i més volatilitat en els mercats financers desvirtuant la seva principal funció social, que és fer d'intermediari dels sobrants d'estalvi cap al finançament de la inversió productiva i no detraient aquests recursos cap a l'especulació financera internacional, generant crisis financeres recurrents, crisis energètiques o alimentàries o afavorint simplement el frau fiscal a nivell internacional.

- f) Tampoc podem oblidar la naturalesa fortament estalviadora de la força de treball d'aquesta 5ena revolució tecnològica, que està convertint el treball de qualitat en un bé escàs, i la forta flexibilització del mateix que han forçat les successives reformes laborals neoliberalistes que han desmuntat el sistema de drets socials del treball i precaritzat enormement la seva condició.

En aquesta situació, ens sembla del tot necessari impulsar a les Illes Balears el debat sobre la Renda Bàsica de ciutadania, ja que aquest és un tipus d'institució i d'intervenció econòmica i social que garanteix drets bàsics de manera general.

Aquests seran cada vegada més necessaris per tal de reduir els enormes i creixents nivells de desigualtat econòmica, que està significant una ferida sagnant a la dignitat de cada cop més amples segments de la ciutadania i una amenaça pels sistemes democràtics, ja que avui en dia no podem entendre la democràcia divorciada d'uns alts nivells d'equitat i d'apoderament social de la ciutadania i dels col·lectius, enfront del grans capitals i de les tecno-burocràcies al seu servei, cada cop més poderosos i aliens a la vida de les grans majories ciutadanes.

Hem d'observar que davant la fallida de l'actual política monetària ultra-expansiva del BCE o de *quantitative easing*, mitjançant la compra de bons per a injectar liquiditat al sistema financer, que aquest no trasllada al sector real sinó que l'utilitza per continuar especulant en els mercats financers.

Així les pròpies autoritats monetàries s'estan plantejant fins i tot la possibilitat en darrer extrem, per evitar una nova recaiguda en la crisi, d'aplicar la política monetària coneguda amb el nom de *helicopter money* o *helicopter drop*, consistent en l'entrega sense cap contrapartida d'efectiu i de forma indiscriminada a les famílies perquè aquestes consumeixin i rellancin l'economia, proposta que no s'allunya massa dels efectes econòmics immediats, que produiria una Renda Bàsica de ciutadania (vegeu nota 6a).

3. Metodologia per afrontar el debat

Entenem que el principal repte de futur de les Illes Balears és el canvi i la millora del model productiu per fer-lo més sostenible, més competitiu i a la vegada més cooperatiu i més inclusiu, i per això:

- a) Cal desenvolupar la intel·ligència col·lectiva crítica amb la situació a la qual hem arribat, per poder fer un exercici rigorós de reflexió estratègica sobre l'horitzó 2030 que sols pot liderar el Govern de les Illes Balears. Aquest haurà de comptar amb els diversos col·lectius socials i econòmics de les nostres Illes i amb una conscienciació de la tasca a fer de les grans majories de la ciutadania.
- b) Cal organitzar i estimular equips humans diversos i preparats per bastir i aportar els coneixements bàsics que es necessiten per a poder acarar aquesta reflexió estratègica, tant al sector públic com al sector privat, que s'han de dirigir a la societat en forma d'estímuls als debats públics i han de retornar dialècticament en forma de nous *inputs* d'informació contrastada i valorada democràticament.
- c) Cal cercar i estimular els recursos financers per a poder realitzar les inversions públiques i privades que necessitem per aquesta transformació. En el cas de les inversions privades es requereix (lluny de la "*cultura del pelotazo*") d'un clima de confiança, d'eficiència i de rendibilitat, que només es podrà garantir en tant en quant sapiguem construir una societat basada en un model social més sostenible, inclusiu i amb més cohesió social.

En relació a les inversions públiques les Illes Balears és la comunitat autònoma espanyola que pateix el dèficit fiscal més elevat del conjunt d'aquestes comunitats de manera que es detreuen gran quantitat de recursos cap a d'altres contrades, quan aquí són del tot necessaris i per això, cal una reforma més justa de la càrregues fiscals a l'Estat Espanyol. No podem acceptar un cop més les bones paraules i les promeses incomplertes.

- d) Cal discutir obertament les propostes de canvi de model productiu, que també ho és social, amb la ciutadania a través d'una reflexió estratègica coral on intervingui de manera molt activa la "societat civil organitzada". Una passa important en aquest sentit seria què el Govern aixequi la suspensió indefinida del Consell Econòmic i Social de les Illes Balears i que aquest esdevingui una institució cabdal en la il·lustració i el debat col·lectiu a les societats de les Illes Balears.
- e) Cal aprovar per l'any 2017 un pla estratègic de desenvolupament integral de canvi de model productiu, amb un horitzó de mesures a prendre a curt, mig i llarg termini, on no hi pot faltar, entre d'altres prioritats, la necessitat d'impulsar el REB de les Illes Balears, la proposta d'un nou model de finançament i un Pla energètic que aposti decididament per les energies renovables i la sostenibilitat.
- f) Cal implementar per al 2018 un primer paquet de mesures a curt termini, consensuades amb la societat civil, que vagin en el sentit dels apartats anteriors.

Les fundacions ATENEU PERE MASCARÓ, EMILI DARDER I GABRIEL ALOMAR:

1^r. Ens comprometem a participar de manera coordinada en el debat democràtic sobre com i de quina manera cal orientar un procés de transició cap a un nou model de desenvolupament a les Illes, socialment més just, més igualitari i veritablement sostenible.

2ⁿ. Oferim a les diferents Administracions públiques la nostra cooperació, en la mesura de les nostres modestes possibilitats, en la creació i la participació en diferents fòrums de debats, per discutir temes de tipus sectorial o general, en relació a les problemàtiques que se'n deriven d'un possible canvi de model.

3^r. Ens brindem a col·laborar amb altres fundacions, entitats i associacions de la societat civil, per desenvolupar accions coordinades d'estudi, anàlisi i formulació de propostes, que vagin en la direcció d'ajudar a propiciar un canvi d'orientació estratègica al nostre actual model de creixement.

4^{rt}. Pensem que el Govern de les Illes Balears ha de liderar i coordinar aquest debat estratègic. De la mateixa manera que entenem que la Universitat de les Illes Balears, així com el conjunt d'institucions públiques dedicades a la recerca i investigació a l'àmbit de les Illes, han de facilitar els seus recursos i la seva capacitat de coneixement transversal, i donar suport aquest debat del model estratègic per tal d'encarar el futur com a comunitat.

5^è. Entenem que les diferents realitats de cadascuna de les nostres illes obliga a fer un debat específic per cada una d'elles i que els respectius Consells Insulars han de jugar un paper central en la programació dels debats i creació de grups d'estudi a l'àmbit insular.

6^è. Suggerim al Govern de les Illes Balears que creï una oficina tècnica de planificació estratègica, que tingui com a funcions:

- Recopilar els estudis ja realitzats sobre la realitat del nostre model econòmic i sistematitzar de manera sintètica la informació acumulada per tal d'aportar i facilitar el debat posterior sobre el mateix, per part de la societat civil de les Illes.
- Plantejar un calendari de debats al llarg de l'any 2016 sobre possibles línies d'actuació a partir del contrast i la discussió entorn de la informació facilitada.

- Consensuar el continguts dels debats amb les entitats de la societat civil que voluntàriament es brindin a col·laborar amb aquesta oficina tècnica.
- Elaborar un llistat de les conclusions o aportacions que es formulin en aquests debats.
- Donar suport, facilitar la informació i ajudar a la coordinació voluntària dels grups de treball i de debat que creïn els Consells Insulars. Endegar qualsevol altra activitat que sigui encomanada pel Govern de les Illes Balears.

7è. Proposam l'organització d'un col·lectiu plural amb persones que , a títol individual, ja siguin de les diferents fundacions signants, o d'altres col·lectius o sense militància organitzada, vulguin col·laborar i treballar sota la imatge i el nom d'una signatura col·lectiva, a decidir pels seus propis integrants.

L'objectiu d'aquest grup de treball seria ajudar a construir de manera continuada, un discurs d'alternativa estratègica econòmica, social i ecològica d'esquerres a les nostres Illes.

Notes:

(1a): Vegeu: el diagnòstic del Pla de Ciència, Tecnologia, Innovació i Emprenedoria del Govern de les Illes Balears, pgs: 31 a 40 a:

http://osr.uib.cat/digitalAssets/292/292231_pla_ciencia_tecnologia_innovacio_emprenedoria_illes_balears_2013-2017.pdf

(2na): Vegeu: <http://ec.europa.eu/ourcoast/index.cfm?menuID=8&articleID=145>

(3a): Vegeu:

<http://www.ibestat.es/ibestat/estadistiques/poblacio/estudis-demografics/indicador-pressio-humana-iph/e91ffb58-6bdd-457c-bd25-ed2a201f57ae>

(4a): Vegeu: <http://www.aenl.org/ita/index.htm>

<http://www.broadband4europe.com/pavia-declaration-new-deal-social-democratic-europe/>

<http://www.diariodemallorca.es/opinion/2015/07/20/declaracio-pavia-politica-economica-alternativa/1040871.html>

<http://blogs.elpais.com/alternativas/2015/09/la-declaraci%C3%B3n-de-pavia-sobre-una-pol%C3%ADtica-econ%C3%B3mica-alternativa-europea.html>

(5ena):Vegeu:

http://ec.europa.eu/priorities/publications/investment-plan-state-play-january-2016_es

(6ena):Vegeu:

http://economia.elpais.com/economia/2016/04/03/actualidad/1459707435_704963.html

